

Szkolnictwo prywatne w Polsce

6 sierpnia 2024

„Edukacja została zmuszona do odrzucania tego, co niegodne kultywowania, została zmuszona do refleksji nad światem i jego przyszłością. W obawie o jutro pojawiły się szkoły prywatne zwane też edukacją alternatywną” [\[1\]](#).

Szkolnictwo prywatne w Polsce to temat, który zyskuje coraz większą popularność w debacie publicznej. Wraz ze wzrostem świadomości edukacyjnej rodziców i ich chęci zapewnienia dzieciom jak najlepszego startu w dorosłe życie, szkoły prywatne stają się realną alternatywą dla systemu publicznego. W Polsce, podobnie jak w wielu innych krajach, szkolnictwo prywatne ma swoje specyficzne cechy, wyzwania i korzyści, które warto przeanalizować.

Na początek warto przyjrzeć się historii szkół prywatnych w Polsce. Po II wojnie światowej w Polsce, jak i w innych krajach bloku wschodniego, szkolnictwo było w pełni kontrolowane przez państwo. Dopiero po upadku komunizmu w 1989 roku rozpoczęła się era przemian w polskiej edukacji. Pojawiły się pierwsze szkoły prywatne, które zaczęły oferować alternatywę dla systemu państwowego. Na początku były to głównie szkoły podstawowe, ale z czasem oferta rozszerzyła się o szkoły średnie i przedszkola.

24 grudnia 1989 roku Naczelny Sąd Administracyjny orzekł prawo dziecka do korzystania ze szkolnictwa niepublicznego. Zainteresowanie społeczeństwa spowodowało, że zaczęto zakładać szkoły niepubliczne, jako alternatywne dla szkoły masowej. Należy sądzić, że na początku alternatywność tych szkół wyrażała głównie element opozycji, czy wręcz negacji wobec zunifikowanych szkół państwowych i programów tworzonych przez Ministerstwo Edukacji Narodowej. Był to zdecydowany wyraz braku akceptacji określonych środowisk na: jednolitość i sztywność systemu szkolnego, brak podmiotowych relacji,

zachwianie proporcji między osiąganiem celów dydaktycznych i wychowawczych. Obok tego, że tworzeniu szkół niepublicznych towarzyszyła głęboka wiara w uzdrowienie polskiej edukacji, silnym czynnikiem sprawczym tego ruchu był element protestu i sprzeciwu. Wyznaczył on pierwsze cele i założenia innego niż dotychczas szkolnictwa. Cele te, które były wyrazem negacji dla określonych elementów krytykowanego systemu, stanowiły wyraz postawy "od czegoś", a nie "ku czemuś". Jednak po pierwszym etapie fascynacji, organizatorzy szkół niepublicznych szybko stanęli przed podstawowymi problemami: jak formułować cele pozytywne?, ku czemu zmierzać?, jakie wartości realizować w konkretnych warunkach środowiskowych, osobowych czy psychologicznych? Szkolnictwo alternatywne otrzymało daleko idącą odrębność programową.

Przede wszystkim szkoła niepubliczna nie musiała stosować programów dopuszczonych do użytku szkolnego przez Ministerstwo Edukacji Narodowej. Zatem nauczyciele mieli znaczną swobodę w wyborze programu nauczania. Niepubliczne szkoły podstawowe ubiegające się o uzyskanie uprawnień szkoły publicznej są zobowiązane (zgodnie z art. 7 ustawy o systemie oświaty) realizować programy nauczania, zawierające podstawy programowe przedmiotów obowiązkowych. Szkoła niepubliczna nie jest zobligowana do stosowania ramowego planu nauczania, ustalonego przez MEN. Plan ten jest ustalany przez dyrektora placówki. Powinien on określać tygodniowy wymiar godzin, przeznaczonych na poszczególne przedmioty. Ustalony na podstawie planu nauczania tygodniowy rozkład zajęć uczniów powinien uwzględniać zasady higieny pracy umysłowej, a głównie zasadę równomiernego rozłożenia zajęć w każdym dniu oraz nie łączenia w kilkunastominutowe jednostki lekcyjne zajęć z tego samego przedmiotu, chyba, że wymaga tego program danego przedmiotu. Obok zniesienia sztywnego korzystania z programów szkolnych innymi zaletami szkoły niepublicznej są: odejście od oceny klasycznej na rzecz oceny opisowej, ścisła korelacja poszczególnych przedmiotów między sobą, dążenie do zachowań partnerskich w układzie uczniowie – nauczyciele – rodzice,

przewaga toku poszukującego w nauczaniu (samodzielne dochodzenie do wiedzy przez uczniów). Jednocześnie szkoły prywatne obarczone zostały ogromem przepisów – nakazów i zakazów. Jak powiedział profesor Aleksander Nałaskowski na jednym ze swych wykładów: „Urzednicy stworzyli taką ilość przepisów dotyczących szkół niepublicznych, że nawet nie mieli czasu, aby je przeczytać, a co dopiero zrozumieć”.

Fakt, że szkoły prywatne „zaczęły rodzić się, jak grzyby po deszczu po wielkiej reformie ustrojowej roku '89”, nie oznacza, że były to pierwsze szkoły prywatne w Polsce, jak rozpisywały się o tym fakcie media.[\[2\]](#) Szkoły te nazwano szkołami społecznymi. Odpowiedź na pytanie: dlaczego? jest bardzo prosta. *Prywatne* kojarzy się ze słowem *prywaciarze* a *prywaciarze* z kolei z czymś pośrednim między *bandytami* a *złodziejami*. Natomiast *społeczne* – z czymś społecznie akceptowanym, stworzonym przez ludzi dla ludzi : „tym czasem razem z liczbą nowych szkół rosła liczba ich zaprzysiężonych wrogów. Ludzi, którzy chronieni swym kumoterstwem, nieudolnością i asekuranctwem nigdy by się nie odważyli na robienie szkoły na własny użytek (...). Rzesza nieżyczliwych, rozpowszechniających pomówienia i plotki wciąż rośnie”[\[3\]](#).

Tak więc szkolnictwo prywatne stało się alternatywą dla szkoły państwowej. Edukacja alternatywna zrodziła koncepcje oświatowe, opozycyjne wobec tradycyjnych, powszechnie uznawanych projektów, czyli nastawione głównie na zmiany o charakterze całościowym i mające cechy odmienne i oryginalne (Por. M. Feiner, 1995, Nałaskowski, 1992, 1994). „Edukacja alternatywna jest zjawiskiem ponadnarodowym, występującym nieomal we wszystkich krajach o ustroju demokratycznym, gdzie istnieje prawo do pluralizmu i tolerancji oraz programowa otwartość społeczeństwa na odmienność, elastyczność i spontaniczność działania”[\[4\]](#).

Edukacja alternatywna daje możliwość wyboru – wyboru między co najmniej dwiema możliwościami. Innymi słowy, edukacja ta jest dwuwariantowa i stwarza odmienność typu: *albo – albo, to lub*

tamto i jest edukacją wyborów pomiędzy różnymi, ale wzajemnie się wykluczającymi ofertami. Można zatem mówić o takich alternatywach w kształceniu, jak: kształcenie publiczne i niepubliczne, tradycyjne i innowacyjne oraz adaptacyjne i emancypacyjne, autorytarne i antyautorytarne, dyrektywne i niedyrektywne, pedagogika i antypedagogika. Na poziomie etymologicznego wyjaśnienia pojęcia „edukacja alternatywna” spotykamy liczne kontrowersje. Przymiotnik *alternatywna* budzi skojarzenia z czymś niepewnym, kontrkulturowym, niesprawdzonym, marginalnym, odrębnym, niekonwencjonalnym, nienaukowym. Tymczasem dzieje pedagogiki, rzeczywistość edukacyjna i teoria pedagogiczna całkowicie przeczą takiej interpretacji.[\[5\]](#)

Sięgając do leksykonu czy słownika pedagogicznego, przekonujemy się, że edukacja alternatywna oznacza “taki typ kształcenia czy wychowania, który jest w jakiś szczególny sposób odmienny od powszechnie oferowanego przez instytucje oświatowe”[\[6\]](#).

Stąd też szkoły alternatywne są określane również mianem szkół: wolnych, otwartych, niezależnych, nietradycyjnych, prywatnych, innowacyjnych, doświadczalnych (eksperymentalnych), szkół reform, itp. W międzynarodowym słowniku pedagogicznym UNESCO przez edukację alternatywną [*alternative education*] rozumie się “ruch lub kształcenie oferujące alternatywne wobec tradycyjnego, instytucjonalnego podejście, które odrzuca koncepcję formalnego kształcenia”[\[7\]](#).

Natomiast brytyjski słownik terminów pedagogicznych przez alternatywne kształcenie [*alternative schooling*] rozumie “takie kształcenie szkolne, które różni się od kształcenia proponowanego przez państwo lub inne tradycyjne instytucje; szkoły alternatywne są zazwyczaj (czasami bezwzględnie) związane z radykalnymi koncepcjami kształcenia jak np. odrzucenie formalnej podstawy programowej czy formalnych metod nauczania”[\[8\]](#).

Termin szkoły alternatywne – rozpatrywać można w szerokim i wąskim znaczeniu. Zgodnie z tym pierwszym przez szkoły alternatywne rozumie się “te wszystkie szkoły, które mają nadzieję zredukować rzeczywiste lub domniemane wady szkolnictwa publicznego” [9] natomiast w wąskim zakresie to pojęcie oznacza te wszystkie niezależne szkoły alternatywne, szkoły oporu: szkoły otwarte, szkoły wolne, szkoły wspólnotowe, szkoły wielokulturowe, których konstytuowane zasady bazują na teorii i praktyce dobrowolności, samostanowienia, zadowolenia i wyobraźni. J. Pruch przez szkoły alternatywne rozumie “wszelkie typu szkół – prywatne i państwowe, które mają jedną podstawową cechę: odbiegają od głównego prądu standardowych (powszechnych, normalnych, zwyczajnych) szkół danego systemu oświatowego. Odmienność ta może wynikać z innych sposobów organizacji nauczania czy życia dzieci w szkole, z innych struktur programowych (zmian w zakresie treści kształcenia), z innych parametrów środowiska kształcenia (np. inne architektoniczne urządzenia klas czy wygląd szkół), z innych sposobów oceniania nauki uczniów, innych relacji między szkołą, rodzicami i środowiskiem lokalnym” [10].

Z końcem lat osiemdziesiątych nastąpił koniec edukacji adaptacyjnej, pełniącej funkcje służebne wobec państwa. Szansę na poprawę sytuacji upatrywano w szkolnictwie niepublicznym. Szkoły takie zaczęły powstawać po wielu latach bezwzględnego podporządkowania państwu systemu szkolnictwa. Warunkiem ich utworzenia było odebranie państwu monopolu w organizacji szkół. W 1988 roku powstało Społeczne Towarzystwo Oświatowe, które rozpoczęło zakładanie niezależnych od państwa placówek edukacyjnych. W ramach STO została opracowana tzw. Deklaracja Programowa, która stanowiła raczej opis luźnych propozycji, nie składających się na spójny program. “Nie proponujemy żadnych rewolucyjnych rozwiązań. Mała grupa uczniów, osobisty kontakt między dzieckiem a wychowawcą, rozwój zdolności twórczych, zachęcanie do samodzielnego zdobywania wiedzy, dbałość o zdrowie i rozwój fizyczny, szacunek dla ucznia,

zapewnienie mu poczucia bezpieczeństwa, akceptacji i radości życia – te wymagania są znane i bezdyskusyjne. Szkoły powinny być małe, wtopione w lokalną społeczność i poddane nadzorowi rodziców” [\[11\]](#).

Szkoły prywatne różnią się od publicznych przede wszystkim sposobem finansowania. Utrzymują się głównie z chesnego płaconego przez rodziców, choć mogą również korzystać z dotacji państwowych, o ile spełniają określone warunki. Wysokość chesnego bywa różna i zależy od wielu czynników, takich jak lokalizacja szkoły, jej renoma, oferowane programy edukacyjne czy dodatkowe zajęcia. Chesne w renomowanych szkołach prywatnych w dużych miastach może sięgać kilku tysięcy złotych miesięcznie, co sprawia, że edukacja w takich placówkach jest dostępna głównie dla rodzin o wyższych dochodach.

Jednym z głównych atutów szkół prywatnych jest indywidualne podejście do ucznia. Mniejsze klasy pozwalają nauczycielom na lepsze poznanie swoich podopiecznych i dostosowanie metod nauczania do ich potrzeb. W wielu szkołach prywatnych stosuje się nowoczesne metody dydaktyczne, które kładą nacisk na rozwijanie kreatywności, krytycznego myślenia i umiejętności praktycznych. Warto również wspomnieć o bogatej ofercie zajęć dodatkowych, takich jak języki obce, sporty, zajęcia artystyczne czy programy wymiany międzynarodowej, które są często dostępne w szkołach prywatnych.

Kolejnym istotnym aspektem jest wysoki poziom nauczania i wyniki uczniów. Szkoły prywatne często mogą pochwalić się wysokimi wynikami swoich uczniów na egzaminach końcowych i w konkursach przedmiotowych. Wynika to zarówno z lepszego przygotowania nauczycieli, jak i z większej motywacji uczniów, którzy często mają bardziej sprzyjające warunki do nauki. Dodatkowo, wielu rodziców decyduje się na szkoły prywatne ze względu na bezpieczeństwo i komfort psychiczny swoich dzieci. W takich placówkach rzadziej dochodzi do problemów z przemocą czy bullyingiem, co jest wynikiem zarówno mniejszych klas, jak

i bardziej rygorystycznych standardów dotyczących zachowania.

Nie można jednak zapomnieć o wyzwaniach, przed którymi stoją szkoły prywatne w Polsce. Jednym z nich jest konieczność konkurencji z systemem publicznym, który mimo swoich problemów wciąż pozostaje głównym dostawcą edukacji w kraju. Szkoły prywatne muszą ciągle dbać o swoją jakość i innowacyjność, aby przyciągać uczniów i utrzymywać swoją pozycję na rynku. Kolejnym wyzwaniem jest zapewnienie równego dostępu do edukacji dla wszystkich dzieci, niezależnie od statusu materialnego ich rodzin. W tym kontekście ważną rolę odgrywają programy stypendialne i pomoc finansowa dla uczniów z mniej zamożnych rodzin.

Ważnym elementem szkolnictwa prywatnego jest również jego wpływ na system publiczny. Szkoły prywatne często wprowadzają innowacje, które później są adaptowane przez szkoły publiczne. Mogą również stanowić konkurencję, która mobilizuje placówki publiczne do podnoszenia standardów nauczania. Niemniej jednak, istnieje również ryzyko, że rozwój szkolnictwa prywatnego może prowadzić do dalszego pogłębiania nierówności w dostępie do wysokiej jakości edukacji.

Podsumowując, szkolnictwo prywatne w Polsce jest dynamicznie rozwijającym się segmentem edukacji, który oferuje wiele korzyści, ale także stawia przed rodzicami, uczniami i samymi placówkami szereg wyzwań. Wybór między szkołą publiczną a prywatną zależy od wielu czynników, takich jak możliwości finansowe, oczekiwania edukacyjne, a także indywidualne potrzeby i predyspozycje dziecka. Ważne jest, aby decyzja ta była dobrze przemyślana i oparta na rzetelnych informacjach, które pozwolą zapewnić dziecku jak najlepsze warunki do rozwoju i nauki.

ciąg dalszy tej pracy licencjackiej nastąpi

[1] A. Nałaskowski, *Przeciwko edukacji sentymentalnej*, Toruń, 1994, s. 7.

[2] A. Nałaskowski, *Przeciwko edukacji sentymentalnej*, Toruń, 1994, s. 7.

[3] A. Nałaskowski, *Przeciwko edukacji sentymentalnej*, Toruń, 1994, s. 16.

[4] B. Sack, E. Iwańska, *Poziom aspiracji edukacyjno – zawodowych uczniów szkół niepublicznych*, w: *Edukacyjne dyskursy*, nr 12/99.

[5] B. Śliwierski , *Edukacja alternatywna. Dylematy teorii i praktyki*, Kraków, 1992, s. 206.

[6] B. Śliwierski , *Edukacja alternatywna. Dylematy teorii i praktyki*, Kraków, 1992, s. 207.

[7] B. Śliwierski , *Edukacja alternatywna. Dylematy teorii i praktyki*, Kraków, 1992, s. 207.

[8] B. Śliwierski , *Edukacja alternatywna. Dylematy teorii i praktyki*, Kraków, 1992, s. 207.

[9] B. Śliwierski , *Edukacja alternatywna. Dylematy teorii i praktyki*, Kraków, 1992, s.. 207.

[10] B. Śliwierski , *Edukacja alternatywna. Dylematy teorii i praktyki*, Kraków, 1992, s. 207.

[11] J. Jung – Miklaszewska, D. Rusakowska, *Szkoły społeczne in statu nascendi*, Warszawa, 1995, s. 141-142.

Jeśli potrzebujesz pomocy w pisaniu nowej pracy z pedagogiki, to polecamy serwis [pisanie prac z pedagogiki](#) - fachowa pomoc w pisaniu prac.